

ШАҲАРЛАРДА АВТОТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИНИ ТУРАРГОҲИ МУАММОЛАРИ

Байджанов Ибадулла Самандарович

УрДУ Техника факултети, Архитектура кафедраси профессори,

Архитектура фанлари номзоди

E-mail manzili: biskandarh@gmail.com

Рашидов Сулаймон Рашид ўғли

УрДУ Техника факултети, Архитектура кафедраси

211-гуруҳ магистранти

E-mail: srashidov995@gmail.com

АННОТАЦИЯ

Мақолада Шаҳарларда автотранспорт воситалари муаммолари ва уларни ривожланган шаҳарларда қандай ечим топганлиги келтирилган

Калим сўзлар: *Автотураргоҳ, гараж, "Ханиэль-паркинг", Автомобил сақлаш жойлари.*

АННОТАЦИЯ

В статье описаны проблемы автотранспорта в городах и как они решаются в развитых городах.

Ключевые слова: *Паркинг, гараж, «Ханиэль-паркинг», Автостоянка.*

ABSTRACT

The article describes the problems of vehicles in cities and how they are solved in developed cities

Keywords: *Parking, garage, "Haniel-parking", Car storage.*

КИРИШ

Йилдан-йилга мамлакатимизда шахсий автомашиналар сони ортиб бораётганлиги сабабли, бу билан боғлиқ бир қатор муаммолар ҳам ортиб бормоқда. 2019 йилнинг шу даврида 17 466 дона енгил автомобиль ишлаб чиқарилган бўлса, 2020 йилда - 22 000 дона шахсий автомашиналар сони қайд этилган. Статистик маълумотларга кўра 2021 йилнинг январь-август ҳолатига ҳар 100 та уй хўжалигига ўртача 50 та енгил автомобил тўғри келмоқда. Жумладан 2021 йилда Хоразм вилоятида 211160 дона автомобил шундан Урганч шаҳрида эса 23260 дона автомобил рўйхатдан ўтган бўлиб, Хозирги кунда Хоразм вилоятида 233440 автомобил шундан Урганч шаҳрида 26100 рўйхатдан ўтган. 2021 йилда Урганч шаҳрида 75 та авария содир этилган бўлиб бундан 3 та одам халок бўлган 72 таси турли хил тан жарохати олган.

Ушбу рақамлардан шахсий автотранспорт воситаларининг ўсиб бориш тезлигини кўришимиз мумкин. Йўллардаги ноқулайликлар, тирбандликлар муаммонинг бир тарафи ҳисобланса, ушбу автомашиналарни аҳоли истиқомат қилаётган маҳаллий турар-жойларда махсус автотураргоҳларсиз пала-партиш нотўғри жойлашуви эса масаланинг иккинчи томони ҳисобланади. Аҳоли истиқомат қиладиган маҳаллий турар жойларда автотранспорт воситаларини қулай, тўғри, ҳавфсиз ҳолда жойлаштириш ҳозирги куннинг долзарб муаммосига айланиб бормоқда. Шаҳар шароитида автотураргоҳларнинг етишмаслиги, йўл ҳаракати қоидаларини бузмай туриб автомашинани парковка қилиш мумкин эмаслигига олиб келади. Қўриқланадиган автотураргоҳлар, уларда бўш ўринларнинг етишмаслиги каби танқис ҳисобланади. Афсуски, бугунги кунда аҳоли истиқомат қилиш жойларида, кўкаламзорлаштирилган ҳудудларда, болалар ўйингоҳлари жойларида, йўлларнинг обочина қисмида, аҳоли ҳаракатланадиган йўлакларда нотўғри пала-партиш жойлаштирилган автомашиналарни кўришимиз мумкин. Энг муҳими, кўп қаватли турар жой бинолари атрофларида аҳоли томонидан тартибсиз равишда машиналарнинг қўйиб кетилиши ёнғинни ўчирувчи машиналарнинг ҳамда тез тиббий ёрдам машиналарининг белгиланган ҳудудларга кира олмаслиги натижасида жуда ҳам кўнгилсиз ҳолатларни келтириб чиқармоқда. [1]

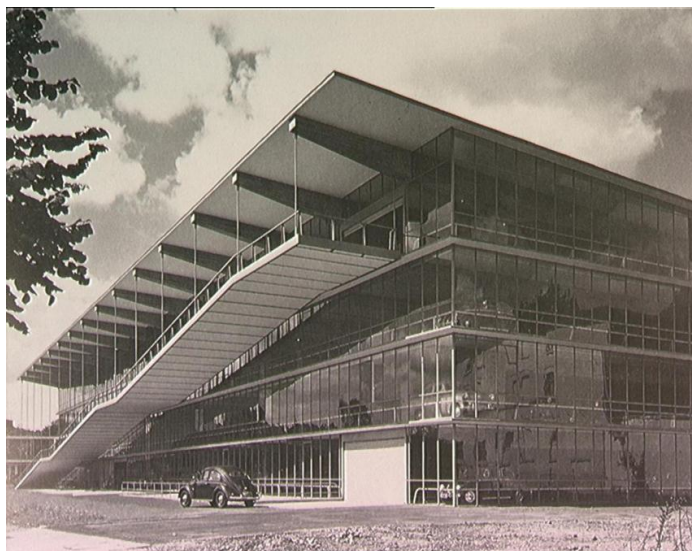
МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Бугунги кунда автомашиналарни сақлаш тизимидаги ва йўллардаги тирбандликлар каби муаммолар жадал суръатлар билан ривожланиб бормоқда. Ушбу муаммоларни қандай ҳал қилинганлигини дунёнинг ривожланган мамлакатлари мисолида кўриб чиқамиз.

Дунёнинг энг автомобили кўп бўлган мамлакат Америкада “парковка” масаласи ўтган асрнинг 30-йилларидаёқ асосий масалалардан бирига айланиб бўлган эди. Ўшанда Америкадаги автомобиллар сони (фоиз нисбатида) ҳозирги кундаги Россия давлатидаги автомобиллар сонига тенг бўлган. [1] Автомобил воситаларини сақлашга жой қолмаганидан кейин ер ости парковка комплексларини жорий қилиш тизими йўлга қўйилди. Эндиликда эса АҚШ даги энг кўп тарқалган паркинглар – бир неча ярусли кўп қаватли биноларга ўхшаш, деворсиз ва томсиз, машиналар учун мўлжалланган лифтга эга бўлган кўринишга эга. [1] Бу каби автотураргоҳларга автомобил эгаси автомашинасини ўзи киритиб, бўш бўлган қаватга жойлаштиради. Кўпгина йирик шаҳарларда истиқомат қилувчи шаҳар аҳолиси автоуловини шунчаки йўл четида, аҳоли истиқомат қилуви ҳудудда ёки пиёда йўлакларида қолдириб

кетмайди. Улар бунинг оқибати катта миқдордаги жарима ёки шахсий автоуловларини тегишли мутасадди ташкилотлар томонидан эвакуатор билан олиб кетилишини билишади. АҚШ бутунлай автоматлаштирилган паркингларга эга бўлмаган давлат ҳисобланади. [1] Америкадаги автотураргоҳларнинг афзаллиги шундан иборатки, улар турар жой ва хизмат биноларига яқин ҳудудда жойлашган бўлиб, бинода жойлаштирилган иншоотда юзага келадиган камчиликлар: ёритиш тизими, вентиляция, лифт, зинапоялар, фавкулотда ҳолатларда чиқиш йўллари ва кўриқлаш хизматчилари талаб қилинмайди. Ишлаш принципи жуда оддий: пул тўлаб, квитанция олинганидан сўнг, автомашина платформага юборилади, кейин тизим машинани автоматик тарзда уни сақлаш учун махсус ячейкага жойлаштиради. Автоуловни жойлаштириш ва уни қайтиб олиш 2 дақиқа вақтни олади.(1.) Бу каби автомашина сақлаш жойлари экология, шовқин, аҳоли яшаш жойларидаги зарур жойларни банд қилиш ва ландшафт кўринишини бузиш каби муаммоларни олдини олади. Кўп қаватли механик автотураргоҳларда 250 тагача автомашинани сиғдира олади. Масалан Италияда шундай автоматлаштирилган автотураргоҳ борки, унинг диаметри 30 метрни ташкил қилади. Машина махсус манипулятор билан бўш жойга жойлаштирилади. Аммо бу лойиҳа ҳамёнбоп ҳисобланмайди, битта машина турар жойи 10 дан 100 минг еврогача туриши мумкин. [2]

Нидерландияда транспорт масалаларини турлича ҳал қилишмоқда. Биринчидан жуда кўпчилик аҳоли қулай бўлган шаҳар велосипедларида ҳаракатланишади. Иккинчидан, давлат томонидан шунчаки ер ости автотураргоҳи эмас, балки ўзида автомашиналарни ювиш шахобчаси, автодўкони ва хаттоки, спорт заллари, бассейнлари ва кинотеатрларини мужассамлаштирган бутун бир ер ости автомашина сақлаш шаҳарчасини барпо этиш лойиҳасини имзолашди. Ушбу лойиҳани бажариш учун 20 йил ва 10 миллиард евро миқдордаги маблағ талаб қилинади. [3]

*Германиянинг Дюссельдорф шаҳрида 500 машинага мўлжалланган кўп қаватли "Ханиэль-паркинг" гаражи
Арх. Пауль Шнейдер-Эслебен.*

"Ханиэль-паркинг" гаражи 1951 йилда Германиянинг биринчи кўп қаватли автотураргохи сифатида қурилган. Унинг ёнида автомашиналар учун қулай шаҳарча Лейтмотивига ва Америка ривожланининг ушбу автомобил портлаши билан уйғунлашиб кетишига тўлиқ мос келадиган мотел бор эди. Гаражда жами 500 та машиналар жойи бор эди. Шуниси эътиборга лойиқки, ташқи кириш рампарлари томни кўтарувчи консолли бетон тўсинларга осилган. Тўлиқ шиша қобиғи функционал бинолар учун илгари эришилмаган енгиллик ва шаффофликни яратди. Унинг остидаги бетон таянчлардаги мотел кўшимча тўхташ жойларини тақдим этди. Ўн икки хона ва ресторанга кириш балкони орқали кириш мумкин эди. Бино 1985 йилда рўйхатга олинган ва 1992-1993 йилларда қайта тикланган. Гараж энди жамоат автотураргох эмас, автосалон сифатида фойдаланиб келинмоқда. [4]

Автомобил сақлаш жойлари билан боғлиқ муаммони ҳамма мамлакатлар ҳар хил ҳал қилишади. Масалан, Лондоннинг марказий ҳудудига шахсий автотранспорт воситасида кириш жуда қиммат туради ва автомобил сақлаш жойлари ҳам бошқа мамлакатларга нисбатан жуда қиммат. Европада, Америкада ва Жанубий Кореяда автомобил воситаларини сақлаш жойлари

шаҳар четида, метро станциялари ёнида жойлаштирилган бўлиб, эрталаб ва кун давомида шахсий автомашиналарни шу каби жойда қолдириб, шаҳар ичида метрода ёки жамоат транспорти воситалари ёрдамида ҳаракатланишади. Германияда бу муаммога фаол тарзда ёндошилиб, хонадон айвонида шахсий автоуловни сақлаш тизимини йўлга қўйишган. Бу уйлар 6 қаватдан иборат бўлиб, ҳар бир қавати 2 та хонадондан иборат. Автомашинани қаватларга кўтариш учун махсус лифт билан таъминланган. Ушбу лойиҳа эгалари бу каби уйлар келажак 10-15 йил ичида кўпгина шаҳарларда оддий ҳол бўлиб қолишини айтишмоқда. [5]

ХУЛОСА

Юқорида келтирилган маълумотлардан шуни айтишимиз мумкинки, Шаҳар ривожига автомобил транспорти катта таъсир кўрсатади. Уларнинг жойлашиши ва такомиллаштирилиши асосан транспорт воситаларининг ҳаракатланиш шароитлари билан белгиланади. Шаҳар ва унинг автотураргоҳи ривожланишидаги номувофиқлик шаҳарнинг нормал ҳаётини бузади. Ўзбекистоннинг кўпгина шаҳарларининг эски бош режаларида етарли ер захиралар эътиборга олинмаган, шунинг билан бир қаторда бош режаларни бузилиши ҳолатлари ҳам бор. Эски норма ва қоидаларда 1000 аҳолига белгиланган авто машиналарни сони кам миқдорда олинганлиги ҳам муоммаларни боши ҳисобланади. Бунинг сабаби, шаҳарсозлик сиёсатидаги меъёрий ҳуқуқий камчиликлар, унда автомобилларни сақлаш масалаларига етарлича эътибор берилмаган. Ҳозирги кунда мамлакатимизнинг марказий шаҳарларида шахсий автомобил воситаларининг кўпайиб бориши ривожланган давлатларнинг йирик шаҳарларида ечимини топган масалаларни республикамиз шароитида ҳам қўллашни тақозо этмоқда.

REFERENCES

1. Қадирова Н.Б. Автомобил тўхташ жойлари ва гаражларни жойлаштиришни илмий асосда режалаштириш. Магистрлик диссертацияси. СамДАҚИ, 2015 й.
2. Қосимова С.Т., Шожалилов Ш., Ходжаев С., Арабова С. Йўл транспорт иншоотлари. Ўқув қўлланма, 1 ва 2-қисм, ТАҚИ, 2003 йил.
3. Убайдуллаев Х.М., Абдурахманов Ю.И., Сейтмаматов М.Б. Жамоат бинолари типологияси. Тошкент, 2002.
4. Б.Ф.Серебров Многоэтажные гаражи и автостоянки. Темплан 2005 г.
5. Шештокас В.В. и др. Гаражи и стоянки. Стройиздат. Москва.1984.-214 с.